
Младинско учество – клуч за демократија

**Документ за јавна политика
Октомври 2019
Скопје**

Краток документ за политика

Младинско учество – клуч за демократија

© 2019, Институт за европска политика – Скопје (ЕПИ)

Авторка: **Ардита Вејсели**

Институтот за европска политика – ЕПИ е корисник на финансиска поддршка од програмата Цивика мобилитас.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Институтот за европска политика – ЕПИ и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Цивика мобилитас, Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) или организациите што ја спроведуваат.

Вовед

Државите од западниот Балкан треба да ја сфатат важноста на младите. Како држави што се справуваат со одлив на мозоци, државите треба да креираат овозможувачка средина и да посветат внимание на правата на младите. Правата на младите и нивното учество во општеството треба да бидат дел од приоритетите за демократизација на општествата во западниот Балкан.

Една од главните теми за кои се разговараше и на годинешниот Самит во Познањ на Берлинскиот процес¹ и на младинската конференција на Романското претседателство со Советот на Европската Унија² беа токму проблемите со кои се соочуваат младите и како да се подобрат нивната положба и средина, но и нивните права и нивното учество во општеството во земјите од западниот Балкан. Самитите на Берлинскиот процес придонесуваат и имаат големо значење за регионалната соработка на западниот Балкан, но и придонесуваат кон подобрување на демократијата, економските, политичките и сигурносните интереси и севкупниот процес на пристапување на земјите. Токму на Самитот во Виена во 2015 година се основаше и Регионалната канцеларија за младинска соработка³, што се смета како еден од најуспешните исходи од процесот. Од овој аспект, приоритизирањето на правата на младите и нивното учество понатаму ја потенцира и нивната улога и важност во процесите на хармонизација со европските стандарди и демократизација на општеството.

Поставување на проблематиката на регионално ниво

На сите самити досега младинското учество беше еден од главните приорите што се однесуваа на младите. Во 2016 година на Самитот во Париз и во 2017 година на Самитот во Трст, паралелно со другите форуми, се одржуваа и форумите на младите. На овие форуми подетално беа претставени и дискутирани проблемите и правата на младите и истовремено беа дадени голем број препораки. Заклучоците од 2016 година⁴ во областа на младинското учество беа во насока на зајакнување на граѓанското образование во формалното и во неформалното образование, како и да се развијат и да се препознаат националните младински совети и нивната улога како поврзувачки мост помеѓу

¹ The Berlin Process, Information and Resource Centre. <https://berlinprocess.info/about/#csf-poznan-2019>

² Romanian Presidency of the Council of the European Union. <https://www.romania2019.eu/event/how-to-respond-to-the-european-aspirations-of-young-people-in-the-western-balkans-conference/>

³ Vienna Western Balkans Summit 2015, "Joint Declaration of the Establishment of the Regional Youth Cooperation Office of the Western Balkans," 2015, <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/12/Joint-Declaration-on-the-establishment-of-the-Regional-Youth-Cooperation-Office-of-the-Western-Balkans.pdf>.

⁴ Paris Western Balkans Summit, "Conclusion by the Working Group of the Western Balkans Youth Conference," July 4, 2016, <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Western-Balkans-Youth-Conference-Paris.-Conclusions-by-the-Working-Groups.pdf>.

младите и институциите. Исто така, се истакна и улогата на Европскиот волонтерски сервис во промовирање на граѓанското учество и придонесот кон демократијата, владеењето на правото и фундаменталните права на западниот Балкан. Заклучоците од 2017 година⁵, пак, укажуваат дека сè повеќе расте верувањето кај младите дека формалните политички структури не работат како што треба и кога младите се соочени со политички систем што не одговара на нивните потреби, ниту ги одразува нивните ставови, тогаш тие не изразуваат волја за учество, поради што препораката е дека треба да се воведе граѓанското образование во училишните програми, како алатка со која ќе се обезбеди развивање на критичкото мислење.

Во 2019 година, пак, по првпат се подготви краток документ за политика⁶, фокусирајќи се на подетално мапирање на проблематиките на младите. Исто како и претходните години, нагласен е недостатокот на граѓанското образование во образовниот систем. За време на образовниот процес младите ретко се изложени на задолжителни предмети за граѓанско образование, што придонесува за недостатокот на активност, но и (не)доверба во нивната улога за социјални промени. Законската рамка за млади во земјите од регионот постои до одредена мера, но повеќето закони или стратегии се креирани про форма, не се целосно активни или функционални или, пак, институциите немаат доволно капацитети или политичка волја да ги имплементираат нив. Исто така, особено важен дел е и волонтирањето на младите, што останува на ниско ниво, како последица на недостаток на граѓанско образование, недостаток на насоки за волонтирањето како социјален ангажман и распространетото разбирање за волонтирањето како бескорисно. Во заклучоците на Самитот во Познањ⁷ преовладува грижата за постојаниот недостиг на можности за младите и се нагласува дека потребни се зголемени напори за да се обезбедат можности за младите за учество, претприемништво и осовременување на образовниот систем.

Во заклучоците⁸ на Конференцијата на Романското претседателство со Советот на Европската Унија се дава фокус и на младинската работа и потребата таа да се признае како професија, бидејќи младинските работници се тие што одблизу ги идентификуваат проблемите на младите, било да е тоа невработеноста, недостатокот на неформално образование или квалитетно формално образование. Образованието зазема посебно место, како област на која ѝ треба длабока реформа, за да може оттаму да почне свесноста на младите за општествените потреби и потребата за младинско учество.

⁵ Trieste Western Balkans Summit, "Conclusions of the Working Group of The Connecting Youth - Moving Forward EU Western Balkans Youth Forum," July 11, 2017, <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Youth-Forum-Trieste-conclusions-by-the-Working-Groups.pdf>.

⁶ Vejseli, A., "Civil Society and Youth Engagement in the Western Balkans" (Civil Society Forum of the Western Balkans, May 2019), <https://epi.org.mk/wp-content/uploads/2019/07/CSF-PB-05-19-full-6.pdf>.

⁷ Poznań Western Balkans Summit, "Chair's Conclusion," July 5, 2019, https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2019/07/chairs_conclusions.pdf.

⁸ Romanian Ministry of Foreign Affairs, "Main Conclusions and Recommendations Summarized by The Presidency of the Council of the European Union," May 28, 2019, https://www.premier.gov.pl/files/files/conclusions_wb_youth_final.pdf.

Тоа што може да се забележи од сите дискусиии и препораки е дека година по година остануваат истите дилеми и потреби: реформи во образованието и во правната рамка за младинско учество. Фактот што секоја година остануваат релативно истите потреби покажува дека реформите или не се прават со потребната брзина, толку се незначителни што не се забележува исходот или, пак, не се воспоставени воопшто. Но, најважното што произлегува од ова е дека треба да се посвети големо внимание на развивање на младинското учество, во кое се вкрстуваат низа области.

„Учество во демократскиот живот е повеќе од гласање на избори“

Иако постојат политички и истражувачки документи, сепак останува релативно тешко да се дефинира младинското учество од фактот дека како такво, учеството вкрстува низа активности и области. Ревидираната европска повелба за учество на младите во локалниот и регионалниот живот⁹ го дефинира учеството како: „Учество во демократскиот живот е повеќе од гласање на избори, иако тоа е важен елемент. Учество и активно граѓанство е да се има право, можности, простор и алатки и каде што е неопходно, поддршка за учество во одлуки и врз истите да се има влијание и вклучување во активности кои придонесуваат за градење на подобро општество“.

Водејќи се од дефиницијата, младинското учество може да се подели и на граѓанско и на политичко учество, при што тута влегуваат: излезеност на избори, членство во политички партии, учество во локалната власт, учествување при креирање на јавните политики, волонтирање, потпишување онлајн-петиции, активизам за животна средина итн. Младинското учество тута го вклучува и просторот каде што младите луѓе можат да ги искажат своите ставови и мислења, но и можностите за донесувачите на одлуките да ги земат предвид овие мислења и ставови, бидејќи сепак одлуките што ќе се донесуваат треба да бидат релевантни со потребите на младите.

Учествоот е суштински елемент на едно демократско општество и од тој аспект би требало да се поттикне и да се промовира како такво од страна на властите.

Младинското учество и можностите во Македонија

Во Индексот за младински развој во Македонија¹⁰ се потенцира дека според Глобалниот индекс за младински развој (поддржан од Комонвелтот) за 2016 година, Македонија, во споредба со другите категории, има најслаб резултат во категоријата за граѓанско учество, што изнесува 0,495 од 1 како највисока оценка

⁹ Council of Europe, "Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life" (n.d.), <https://rm.coe.int/168071b4d6>.

¹⁰ А. Цеков, „Индекс за младински развој во Македонија. Извештај за 2018 година“ (Коалиција за младински развој СЕГА, 2018), https://www.imrm.mk/doc/publikacija_Index2018-web.pdf.

и со тоа го зазема 92-то место во светот. Според индексот, 69,1% од младите немаат стапено во интеракција со претставници на власта, а само 36% од општините имаат обезбедено финансиска поддршка за поттикнување на младинско учество.

Волонтерството, пак, е активност што не само што ѝ помага на заедницата туку им помага и на младите да се стекнат со корисни вештини за нивниот понатамошен општествен ангажман, но и за поквалитетно поминување на нивното слободно време. Сепак, нивото на вклученоста на младите во волонтерски активности¹¹ останува и понатаму ниско, иако во споредба со 2013 година, кога нивото било само 12,8%, во 2018 година е покачено на 20%, показател дека активноста не е на задоволително ниво. Македонија има законска рамка за волонтерство,¹² а сепак видливоста или промовирањето не е доволно за да ги поттикне младите да се ангажираат, при што 58,3%¹³ од младите сметаат дека на локално ниво не се промовира доволно волонтерството.

Друг дел што исто така влијае на младинското учество се и локалните младински совети, како најзначајни тела преку кои младите ќе можат да придонесат и влијаат врз одлуките што се носат во нивен интерес. Во 53% од општините постојат формално совети на млади, а сепак и тие се соочуваат со низа проблеми, што понатаму придонесува за веќе тешката околина за младите. Во едно неодамнешно истражување¹⁴ заклучено е дека повеќето од советите немаат свои сопствени интернет-страници или, пак, тие не се ажурирани и не се доволно пристапни за информирање. Исто така, несоодветниот или недоволниот кадар во овие совети, при што иницијативата и постоењето предизвикува недоверба кај младите и нефункционалност на советите, тие не можат да ги испорачаат активностите или не можат да ги задоволат потребите на младите.

Фактот дека Законот за младинско организирање и учество¹⁵ сè уште не е изгласан и сè уште е само предлог-текст, исто како и законот за младинска работа, укажува дека напорите за воспоставување на законска рамка за правата на младите не се доволни и дека не се доволни само стратегии и акциски планови што не се имплементираат докрај, за да покажат успешни резултати. Имајќи предвид дека младите се иднината, треба да се работи напорно да се подобри нивната положба и да се направат напори за намалување на невработеноста, креирање можности и простор за да се намали одливот на мозоци.

¹¹ Топузовска Латковиќ, М.; Борота Поповска, М.; Серафимовска, Е.; Старова, Н., „Студија за млади на Северна Македонија 2018-2019“ (Фондација Фридрих Еберт, 2019), <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/15292.pdf>.

¹² „Закон за волонтерство“, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 85/2007, 161/2008, 147/2015 § (n.d.), http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/trud_2017/pravilnici/16,11-%D0%87%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%92%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E.pdf.

¹³ Цеков, „Индекс за младински развој во Македонија. Извештај за 2018 година“.

¹⁴ Ивановска, А.; Мојсовски, А.; Каца尔斯ка, С., „Младинска вработеност во Република Северна Македонија. Основна студија и препораки“, 2019, <https://drive.google.com/file/d/1y9KaN9Xg9iBupZ7P3hbvGfQrVUhQJXlk/view>.

¹⁵ „Предлог на закон за младинско учество и младински политики“ (2019), <http://www.zakonzamladi.ams.gov.mk/nekategorizirano/predlog-na-zakon-za-mladinsko-uchestvo-i-mladinski-politiki/>.

Препораки

Поради тоа што во младинското учество се вркствуваат низа области, препораките¹⁶ што беа дадени и на Самитот во Познањ се релевантни за демократизација на општеството, но и се стреми кон хармонизирање на европските стандарди во општествата на земјите од западниот Балкан.

Препораките нагласуваат дека:

- Треба да се почне од воведување на граѓанското образование во основното, средното и во високото образование и да се фокусира на развитокот на способностите и вештините на учениците и студентите да дискутираат и да се вклучуваат во низа активности, истовремено обучувајќи ги и наставниците и професорите како да ја пренесуваат наставата.
- Законската рамка за млади треба да се реформира, да биде инклузивна и да се креира заедно со младите, а законите што се заоставени, да бидат донесени, со цел да се овозможи младите да имаат уште подобра иднина.

¹⁶ Vejseli, A., "Civil Society and Youth Engagement in the Western Balkans."